

USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

**National Endowment
for Democracy**
Supporting freedom around the world

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ КІНОПОКАЗУ ТА ОБГОВОРЕННЯ ДОКУМЕНТАЛЬНОГО ФІЛЬМУ

89 ДНІВ

ЯК РОЗПОВІСТИ ПРО РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКУ ВІЙНУ ТАК, ЩОБ ХОТІЛОСЯ ДОСЛУХАТИ, А НЕ ПЕРЕМКНУТИ

Наталія Охотнікова – радниця з прав людини Центру прав людини ZMINA, спеціалістка із захисту прав людини у ЄСПЛ, менторка та тренерка для юристів, які хочуть скласти першу заяву до ЄСПЛ.

МЕТА ЗАХОДУ:

- Ознайомити учасників/-ць з тим, що таке міжнародні злочини, не абстрактно, а на прикладі подій, які висвітлені у стрічці.
- На конкретних прикладах обговорити та показати, як саме цивільні можуть долучитися до документування воєнних злочинів та передання їх до відповідних організацій та правоохоронних органів, а також до висвітлення ситуації щодо таких злочинів для зовнішнього світу.
- Посилити спроможність мешканців українських громад доносити інформацію про воєнні злочини до відповідних акторів для посилення адвокації «українського питання» для іноземних партнерів.

ОСВІТНІ ЦІЛІ / ОЧІКУВАННЯ:

- розрізняти, що таке міжнародні злочини та знати їхні основні види;
- знати, як можна задокументувати наслідки таких злочинів та в які організації передати таку інформацію, і як це може допомогти у притягненні росії до відповідальності;
- спланувати інформаційну кампанію або доєднатися до вже існуючих кампаній на підтримку розповсюдження інформації про воєнні злочини росії проти цивільного населення України.

УЧАСНИКИ / УЧАСНИЦІ ЗАХОДУ:

- Студенти;
- Журналісти;
- Широке коло глядачів (від 18 років).

ТЕМА, ЯКУ ВИСВІТЛЮЄ ЗАХІД:

- Права людини;
- Право на життя;
- Свобода від катувань;
- Громадянин/-ка і держава;
- Міжнародне гуманітарне право;
- Права людини під час збройного конфлікту;
- Документування порушень прав людини.

Тривалість: 100 хвилин

ІНФОРМАЦІЯ ПРО ФІЛЬМ:

«89 днів» / Павло Дорогой / Україна / 2022 /20'

ОПИС:

З перших днів повномасштабної війни метрополітен став бомбосховищем для багатьох харків'ян/-ок. Два місяці вони облаштовували його для більш-менш комфортного життя. Але місцева влада та керівництво метрополітену хочуть звільнити підземку від мешканців/-ок і знову запустити транспортну мережу.

Інформація про режисера:

Павло Дорогой народився 22 червня 1985 року в Харкові. У 2016 році навчався в школі сучасної фотографії «DOKDOKDOK». У 2019 році в межах Лабораторії документального кіно зняв свій перший короткометражний документальний фільм «Щоденник 1937». З початком повномасштабного вторгнення він зосередився на фіксуванні ситуації в Харкові та області.

Його фотографії були опубліковані в багатьох європейських виданнях, включно з Der Spiegel, американських New York Times і New Yorker. З березня по травень працював над стрічкою про життя людей у харківському метро впродовж перших місяців війни. Його повнометражний документальний фільм «METRO 2022» отримав нагороду «EFM» на «Форумі нових візій» Міжнародного фестивалю документального кіно «Іглава» у 2022 році.

Фільмографія:

«Щоденник 1937», «METRO 2022».

Перелік матеріалів, необхідних для роботи, включно з матеріалами для творчого завдання:

- ноутбук, проектор,
- флешка з записом стрічки,
- колонки для звуку,
- подовжувач (за потреби),
- інформаційні матеріали про основні види воєнних злочинів, а також контакти системи безоплатної правничої допомоги для можливості отримання юридичної консультації, контакти правоохоронних органів, до яких можна звертатись із заявами про злочин під час повномасштабного вторгнення у вигляді буклетів або презентації,
- фліпчарт, ватман, маркери, канцелярські кнопки або скотч.

Вступне слово модератора/-ки: (15 хв)

Модератор/-ка представляє себе, кіноклуб, мережу DOCU/CLUB, розповідає коротко про фільм та режисера, підготувавши інформацію як презентацію.

Питання до аудиторії перед переглядом фільму:

- Чи мали ви досвід перебування у зоні збройного конфлікту до 2022 року? Якщо так, чи були ви безпосередніми учасниками подій, чи працювали як журналісти або документатори?
- Чи знайомі ви з терміном «міжнародне гуманітарне право», або як його ще називають «правом війни»? Якщо так, то які основні воєнні злочини та злочини проти людяності існують?

***Примітка:** Якщо в залі є особи, які вказали, що є постраждалими або свідками порушень прав людини – діяти з обережністю та слідувати за тим, щоб не ретравматизувати даних осіб.*

Модератор/-ка занотовує перелічені аудиторією важливі ідеї на фліпчарті.

Якщо глядачі/-ки не мають відповідей на друге питання або їхні відповіді не є правильним, модератор/-ка має пояснити їм ці поняття. [Інформація для модератора/-ки в Додатку 1.](#)

Модератор/-ка пояснює основні правила перегляду: поважаємо один одного та не забуваємо перевести мобільні телефони у віброрежим.

Перегляд фільму: (16 хв)

Питання до аудиторії/обмін першими враженнями: (15 хв)

1. Які емоції викликав у вас фільм та побачене у ньому?
2. Що у стрічці вас вразило найбільше?
3. Чи мали ви або ваші знайомі такий досвід – проживання у метро або в інших місцях, що слугували укриттями? Якщо так і якщо маєте на це моральні сили – поділіться цим досвідом.
4. Отож, даймо відповідь на питання, яке було на початку нашого перегляду: які основні типи міжнародних злочинів ми можемо перерахувати? Перегляньмо той список, що ми сформували та додаймо до списку те, що побачили та почули у фільмі.
Підказка для модератора/-ки: обстріл цивільної інфраструктури Харкова, невідомі обстріли житлових будинків, катування та вбивства цивільних мешканців Бучі та інших населених пунктів Київської області, а також інформація щодо можливого сексуального насильства пов'язаного з конфліктом.
5. Як ви вважаєте, кого можна залучити до розслідування таких злочинів: чи мають це бути тільки українські правоохоронці, або навпаки – тільки Міжнародний кримінальний суд або інші міжнародні механізми? Який механізм, на вашу думку, кращий?
Підказка для модератора/-ки: Міжнародний кримінальний суд зазвичай розглядає справи проти найвищих керівників та командувачів, оскільки має складну та комплексну процедуру як розслідування, так і проведення судового процесу. За даними Офісу Генерального прокурора України, вони працюють з першого дня повномасштабного вторгнення над розслідуванням злочинів росіян та на кінець 2023 року тільки за воєнними злочинами є 446 підозрюваних, щодо 267 із них справи – в наших судах. Є 63 вироки, з яких 15 – це вже реальні вироки (це ті люди, які в Україні). Решта – за заочною процедурою, але відомо, хто ці люди, що вони вчинили, і щодо них є вироки¹.

Робота в групах. Вправи: (40 хв)

Перед початком вправ модератор/-ка об'єднує учасників/-ць в групи до 7–10 осіб в кожній шляхом жеребкування або розрахунку на «перші-другі-треті» тощо (залежно від загальної кількості глядачів). Мета: глядачі, які прийшли на перегляд разом, візьмуть участь у роботі різних груп.

1 <https://detector.media/infospace/article/218903/2023-11-03-yuriy-bielousov-ofis-genprokurora-propagandysty-mayut-nesty-taku-zh-vidpovidalnist-yak-i-ti-khto-vchynyaie-voienni-zlochyny/>

Активність 1 (до 20 хвилин)

Аудиторія: студенти, широке коло глядачів (від 18 років).

Учасникам/-цям пропонується вписати навпроти кожного злочину, які докази можна зібрати для того, щоб передати їх для подальшого розслідування (фотоматеріали, відео з камер спостереження, показання тих, хто вижив, журналістські матеріали тощо).

Після цього учасники/-ці всіх груп діляться своїми напрацюваннями та роблять спільний список воєнних злочинів та того, як зібрати докази, що росіяни їх вчинили.

Інформація для модератора/-ки:

Інформацію про міжнародні злочини можна передати до:

1. Офісу Генерального Прокурора України, який має окремий Департамент нагляду у кримінальних провадженнях щодо злочинів, вчинених в умовах збройного конфлікту. Після отримання інформації правоохоронці або долучають її до чинного кримінального провадження, або відкривають нове, якщо така інформація була їм невідома.

Контактна інформація: Повідомити про злочин можна через портал <https://warcrimes.gov.ua/> та мобільні застосунки RWC (Russian War Crimes) для IOS та Android. Або через безкоштовну спецлінію поліції: 102 (цілодобово).

2. Міжнародного Кримінального Суду. Всупереч тому, що Україна досі не ратифікувала Римський статут, МКС все ж відкрив провадження щодо подій, починаючи з 2014 року, та окремим фокусом має події, які відбулися після початку повномасштабного вторгнення, тому можна надавати Офісу Прокурора МКС інформацію про міжнародні злочини.

Контактна інформація: повідомити про злочин можна через портал <https://otplink.icc-cpi.int/>.

Додаткові механізми:

Для того, щоб зафіксувати інформацію про певні злочини росіян, можна також контактувати з [Моніторинговою місією ООН в Україні](#), [Незалежною міжнародною комісією з розслідування порушень в Україні](#), а також з окремими спеціальними механізмами ООН, як-то [Спеціальна доповідка з катувань](#), [Робоча група ООН з насильницьких чи недобровільних зникнень](#) тощо.

Однак краще звернутись до громадських організацій (наприклад, [Коаліція «Україна. П'ята ранку»](#)) або [системи безоплатної правової допомоги](#) для того, щоб вони допомогли скласти коректне звернення. Також є можливість співпрацювати з проектом [«Архів війни»](#).

Альтернатива:

Активність 1 (до 20 хвилин)

Аудиторія: журналісти

Додати до обговорення такий блок: **проговорити правила збору інформації та виписати їх на фліпчарті:**

- Виділити час на розмови з учасниками та з тими, хто був поряд із місцем скоєння злочину або першим прибув на місце.
- Зібрати свідчення, щоб перевірити, чи немає в них повторів. Це особливо важливо для розслідувань злочинів, вчинених у минулому, але також стосується розслідування подій у режимі реального часу.
- Намагатися знайти організації, що надають підтримку потерпілим та вцілілим, щоб поговорити з багатьма свідками.
- Обережно обирати слова. Журналісти повинні додавати слово «ймовірний» перед фразою «воєнний злочин».

Джерело: <https://gijn.org/ua/resurs-ua/rozsliduvanna-voennih-zlociniv-genocid-ta-zlocini-proti-ludanosti/>

Журналістам важливо розуміти, хто є головними стейкхолдерами у державі, до яких можна звернутися за коментарем або спрямувати респондентів до даних органів. Це, зокрема, Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України, Національне інформаційне бюро, Представництво Президента України в АР Крим, Офіс Генерального прокурора, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини та інші державні органи, а також міжнародні партнери: структури ООН, Ради Європи, ОБСЄ, ЄС, представники країн-партнерів, міжнародних організацій, таких як Amnesty International, Human Rights Watch, Міжнародна комісія із питань щодо зниклих безвісти.

Активність 2 (до 20 хвилин)

Аудиторія: студенти, широке коло глядачів (від 18 років).

Індивідуальна робота – модератор/-ка пропонує учасникам/-цям подумати та сформулювати 1 пост у будь-якій соціальній мережі, метою якого було б, не порушуючи чутливі правила компанії Meta, проінформувати міжнародну спільноту про злочини росії в Україні. Які слова були б доречні? Які меседжі варто вкладати в таке повідомлення, щоб воно не було «мовою ненависті»? Подумайте, яку одну картинку зі стрічки, яку ми тільки що переглянули можна взяти як ілюстрацію до короткого посту для свого інстаграму, який прочитає іноземна аудиторія.

Підказка для модератора/-ки:

Можна виокремити 5 основних категорій контенту, за які українським користувачам часто «прилітають» обмеження.

1. Слова-епітети. З початком повномасштабної війни суттєво розширився список виразів, які заборонено поширювати у соцмережах. Meta видаляє дописи, що містять слова-тригери, як-от «кацапи», «русня», «русаки», «свинособаки» й інші неологізми 2022 року, навіть з заміною символів чи транслітерації та використанням емоджі. Вони вважаються мовою ворожнечі (slurs), що заборонена на платформах. Стандарти Facebook та Правила Instagram визначають мову ворожнечі як жорстокі чи принизливі висловлювання у бік людей на підставі так званих «захищених ознак», як-от етнічної чи національної приналежності.
2. Азов. Українській медіаспільноті неодноразово «прилітали» обмеження через дописи про полк «Азов». Instagram блокував сторінку «Асоціації родин захисників “Азовсталі”» і видаляв новинні публікації про полк «Азов» від інтернет-видання «#Букви». Facebook видаляв дописи та обмежував видачу контенту видань «РБК-Україна» і «Новое время» за публікацію новин з відео про «Азов». Цей список можна продовжувати. Чому контент про «Азов» активно блокувався на платформах Meta? Тому що Meta класифікувала «Азов» як «суб'єкт ненависті» у рамках своєї політики щодо небезпечних організацій та осіб.
3. Заклики до насильства. Контент цієї категорії слід розділити на дві групи: побажання смерті та заклики до насильства проти росіян, «вбити всіх росіян»; заклики до насильства проти російських військових, «вбити всіх окупантів».
4. Сатира. За поширення сатиричного контенту про росіян та Путіна Meta застосувала низку обмежувальних заходів щодо українських користувачів. Прикладами можуть слугувати блокування у Facebook сторінки сатиричного проєкту «Телебачення Торонто», видалення карикатур зі сторінки «Дурдом», видалення карикатур та обмеження облікового запису активіста Юрія Журавля і навіть спростування карикатур сатиричної сторінки «Кіт і Баба».
5. Сцени насильства. Розповідаючи світу про агресію Росії, українські користувачі часто публікують фото- та відеоматеріали, які демонструють звірства російських військових. Цей контент регулюється політикою Meta щодо «зображення сцен насильства». Загалом користувачам Facebook та Instagram заборонено поширювати контент, який містить сцени насильства, як-от матеріали, на яких зображено розчленування, видимі внутрішні органи чи обгорілі тіла².

Альтернатива:

Активність 2 (до 20 хвилин)

Аудиторія: журналісти.

Обговорення, які інформаційні кампанії щодо привернення уваги до злочинів, що вчиняються у ході збройного конфлікту, вже існують в Україні та світі – і як можна до них долучитися за допомогою соціальних мереж.

2 <https://cedem.org.ua/analytics/obmezhennya-u-sotsmerezah/>

Інформація для модератора/-ки:

Такими кампаніями часто займаються або представництва міжнародних організацій, або це ініціатива українських громадських організацій, які «виходять» на великих гравців та пропонують провести такі кампанії. З найбільш помітних кампаній, спрямованих на зовнішню аудиторію є багато проєктів [United24](#) – офіційної фандрейзингової платформи України, проєкт PEN Україна [«День порожніх стільців»](#), а також залучення лідерів думок до просування певних меседжів про Україну (зокрема, [Грета Тунберг заявила про недостатню реакцію світу на підлив росіянами Каховської ГЕС](#); або німецький стиліст [Франк Петер Вільде](#), який фотографується у ліфті, обираючи жовто-синій одяг або елементи національного українського одягу, щоб висловити свою підтримку України).

Також можна долучитися до онлайн-петицій, які звертають увагу міжнародної спільноти до воєнних злочинів рф та важливості забезпечення відповідальності за них. Зокрема, в межах акції Центру громадянських свобод [#MakeRussiaPay](#) можна підписати [петицію](#) із закликом до лідерів країн G7 та держав-членів ЄС передати Україні заморожені активи рф.

Підсумовування. Рефлексія учасників/-ць: (14 хв)

- Що для вас було найбільш корисним під час заходу?
- З яким питанням ви сюди прийшли та з яким йдете звідси?
- Чи є чіткіше розуміння, як ви можете допомогти у документуванні міжнародних злочинів росіян?
- Чи виникла внутрішня потреба дізнатися про такі злочини більше – якщо так, то що саме становить сферу вашого інтересу?
- Чи думаєте ви, що розповідь всьому світу через ЗМІ та соціальні мережі про окремі історії постраждалих українців допоможе досягти правосуддя? Якщо так, то оберіть одну історію, яку ви готові розповісти через свої соціальні мережі. Поділіться, яка б це була історія. [Додаток 1](#)

Понятійний апарат:

Міжнародне гуманітарне право (МГП) – це галузь права, що встановлює правила ведення збройних конфліктів, метою якого є обмеження насильства під час війни.

Міжнародні злочини посягають на життєво важливі інтереси міжнародної спільноти, основи існування держав і народів – міжнародний мир і міжнародну безпеку. Найважчі порушення – це воєнні злочини та злочини проти людяності. Окрім цього виділяють ще злочин геноциду та агресії.

Воєнні злочини – це серйозні порушення принципів міжнародного гуманітарного права, які встановлюють обмеження щодо способів ведення війни та містяться у Гаазьких конвенціях, Женевських конвенціях та додаткових протоколах, а також у Римському статуті Міжнародного кримінального суду³.

Воєнні злочини можна розділити на два види:

а) серйозні порушення Женевських конвенцій 1949 року, а саме навмисні вбивства, катування, спричинення страждань, депортація населення, взяття заручників тощо;

б) інші серйозні порушення законів і звичаїв війни (навмисні напади на цивільне населення та об'єкти, персонал і транспорт гуманітарної допомоги, вбивство і поранення воюючих осіб, що склали зброю, неналежне використання прапора ворога, умисні напади на релігійні, культурні, історичні об'єкти, шпиталі, заява про те, що пощади не буде, пограбування міст тощо) (ст. 8 Статуту Міжнародного кримінального суду)⁴.

Злочини проти людяності визначаються як будь-яке з наступних діянь: вбивство, винищення, поневолення, депортація, тортури тощо, коли здійснюються в рамках широкомасштабного чи систематичного нападу на будь-яких цивільних осіб, якщо такий напад відбувається свідомо⁵.

Злочин геноциду – вбивства, нанесення тяжких тілесних ушкоджень, створення нестерпних умов життя, перешкоди дітонародженню, насильницька передача дітей, вчинені з наміром знищити повністю або частково будь-яку національну, етнічну, расову чи релігійну групу.

Злочин агресії – включає планування, підготовку, ініціювання або здійснення акту агресії, який в силу свого характеру, серйозності та масштабів є грубим порушенням Статуту ООН.

Окремим типом злочинів (як воєнних злочинів, так і злочинів проти людяності – залежно від контексту) є **сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом**. Воно може бути вчинене у різних формах. Поєднане

3 <https://golaw.ua/ua/insights/publication/zlochini-proti-lyudyannosti-v-ukrayini-vidmynist-vid-voyennih-zlochyniv-ta-problematika-prityagnennya-do-vidpovidalnosti/>

4 <https://warcrimes.gov.ua/what-is-crime.html>

5 <https://www.pravda.com.ua/columns/2022/05/9/7345033/>

як з фізичним, так і психічним впливом: погрози вчинити такі дії щодо самої особи або близьких їй людей, або сексуалізованим насильством, наприклад, примушення до оголення або переодягання чи справляння природних потреб у присутності осіб іншої статі⁶.

Станом на 31 січня 2024 року Офіс Генерального прокурора повідомив про те, що з початку широкомасштабного вторгнення рф в Україну Офіс Генерального прокурора задокументував 124 234 воєнних злочинів росії. Крім того, за даними ювенальних прокурорів, внаслідок агресії рф постраждали 1738 дітей, з них 522 дитини загинули, 1216 – дістали поранення різного ступеня тяжкості. Треба врахувати, що ці цифри не остаточні, оскільки триває робота з їхнього встановлення в місцях ведення активних бойових дій, на тимчасово окупованих та звільнених територіях⁷.

Сексуальне насильство пов'язане з конфліктом (СНПК):

Повномасштабне вторгнення росії до України призвело не тільки до знищення населених пунктів, критичної інфраструктури, вбивства цивільного населення, але й загострило проблему сексуального насильства, пов'язаного з війною.

Сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом (СНПК) – це форма гендерно зумовленого насильства (ГЗН), що включає зґвалтування, сексуальне рабство, примус до проституції, примусову вагітність, примусовий аборт, примусову стерилізацію, примусовий шлюб, а також будь-яку іншу форму сексуального насильства, вчиненого щодо жінок, чоловіків, дівчат або хлопців, яка напругу чи опосередковано пов'язана з конфліктом. Цей зв'язок може бути очевидним із профілю кривдника, який часто пов'язаний із державною або недержавною озброєною групою, зокрема терористичними утвореннями або терористичною мережею; бути пов'язаним з атмосферою безкарності, яка зазвичай асоціюється із колапсом державних інституцій; бути наслідками перетину кордонів, такими як переміщення людей або торгівля людьми; та/або порушень положень угоди про припинення вогню.

Від початку повномасштабного вторгнення рф до України слідчі Національної поліції розпочали 70 кримінальних проваджень за фактами вчинення російськими військовими сексуального насильства, пов'язаного з війною, відносно щонайменше 79 постраждалих. Серед жертв – жінки, чоловіки та діти⁸.

Геноцид:

У міжнародному праві немає офіційної ієрархії злочинів, але геноцид часто виділяють окремо, називаючи «злочином злочинів». Через такий його «особливий» статус неюридична спільнота часто зловживає терміном, а юридична, навпаки, уникає його використання. Однак говорити про геноцид потрібно – ретельно досліджувати вчинені діяння та зіставляти їх з офіційним визначенням. Вироки ж завжди ухвалюються лише компетентним судом.

6 https://censor.net/ua/blogs/3422010/zlochyny_bez_stroku_davnosti_yak_dopomogty_lyudyam_yaki_zaznaly_seksualnogo_nasylstva_pid_chas_viyiny

7 <https://armyinform.com.ua/2024/01/31/ponad-124-tysyachi-rosijskyh-voyennyh-zlochyniv-zadokumentuvaly-v-ukrayini-4/>

8 <https://pravokator.club/news/seksualne-nasylstvo-pov-yazane-z-konfliktom-osoblyvosti-nadannya-pravovoyi-dopomogy/>

Визначення геноциду, що міститься в статті II Конвенції, чітке і вичерпне – це вчинення однієї з таких дій з наміром знищити, повністю або частково, будь-яку національну, етнічну, расову або релігійну групу як таку:

- f. вбивство членів такої групи;
- g. заподіяння серйозних тілесних ушкоджень чи розумового розладу членам такої групи;
- h. умисне створення для групи таких життєвих умов, які розраховані на повне чи часткове її фізичне знищення;
- i. заходи, розраховані на запобігання дітонародженню в середовищі такої групи;
- j. насильницька передача дітей з однієї людської групи в іншу.

Діяння росіян, які можуть свідчити про намір знищити українців як окрему групу.

1. Вбивство членів такої групи.

Звіти незалежних документаторів фіксують численні вбивства цивільних осіб, що були вчинені на окупованих російськими військами територіях. Human Rights Watch [зафіксували](#) 32 випадки позасудових страт російськими військами у Київській та Чернігівській областях. Трупі лежали на вулицях звільнених територій, а масові поховання і досі продовжують знаходити. Також продовжує зростати кількість виявлених місць масових поховань у Маріуполі. У багатьох вбитих [були ознаки](#) катувань, зв'язані за спиною руки та кульові ураження, а не осколкові.

2. Заподіяння серйозних тілесних ушкоджень чи розумового розладу членам такої групи.

Документатори зафіксували випадки тортур, публічних страт. Російські військові також утримували українців в підвалах, забороняючи виходити під загрозою розстрілу та періодично розігрували страти, збираючи по одному або по кілька людей з підвалу, повідомляли їм, що збираються їх розстріляти, одягали на голову мішок та стріляли поряд. Фіксувалися також випадки побиття та згвалтувань, а також згвалтувань з примусом спостерігати дітей чи батьків.

3. Навмисне створення для якої-небудь групи таких життєвих умов, що розраховані на повне чи часткове фізичне знищення її.

Російські військові вчиняють велику кількість діянь, спрямованих загалом на створення таких життєвих умов, що розраховані на знищення українців. У більшому масштабі, це прицільні обстріли цивільних кварталів та інфраструктури, позбавлення осіб, які перебувають на обстрілюваних або окупованих територіях, житла, свободи пересування, доступу до газу, електроенергії, води. Це також знищення медичної інфраструктури, що перешкоджає наданню належної медичної допомоги та сприяє, разом з відсутністю доступу до базових послуг, [поширенню хвороб](#). Російські війська [не пропускають необхідну гуманітарну допомогу](#) до територій, що перебувають під їхнім контролем, і відбирають зерно та іншу продукцію в аграріїв, позбавляючи їх заробітку й можливості реалізувати продукцію на територіях, де це необхідно, відправляючи продукцію в Крим та за межі України. Це все здійснюється в умовах неможливості виїхати з окупованих територій, постійних обстрілів, зокрема й гуманітарних коридорів.

В окремих випадках, як у селищі Ягідне Чернігівської області, [окупанти утримували](#) в невеликому і непристосованому для такої кількості людей підвалі школи понад триста людей, дозволяючи вийти лише раз на день, а в деякі дні вийти не можна було взагалі. Два дні в підвалі взагалі не було світла, обмежені запаси їжі, нестача повітря – близько десяти людей загинули від задухи.

4. Заходи, розраховані на запобігання дітородінню в середовищі такої групи. Зґвалтування може бути заходом, розрахованим на запобігання дітородінню в середовищі групи, коли особа, постраждала від цього злочину, внаслідок цього відмовляється від дітородіння. Близько 25 дівчат і жінок у віці від 14 до 24 років російські військові [систематично ґвалтували](#) під час окупації в підвалі одного з будинків в Бучі. Російські солдати сказали їм, що вони будуть ґвалтувати їх так, що вони не захочуть сексуальних контактів з будь-яким чоловіком і не зможуть народжувати українських дітей.

5. Насильницька передача дітей з однієї людської групи в іншу. Сьогодні наводяться різні цифри щодо кількості дітей, які були незаконно вивезені до росії, але для кваліфікації кількість – не аргумент. Найбільшу небезпеку становить [вивезення 2 тисяч дітей-сиріт](#) або позбавлених батьківського піклування, враховуючи заплановані зміни до законодавства рф щодо спрощення процедури усиновлення українських дітей російськими родинами⁹.

9

<https://zmina.info/instructions/shho-take-zlochyn-genocydu-yak-jogo-dovesty-i-chy-ye-oznaky-genocydu-ukrayinciv/>

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЛЯ ДОДАТКОВОГО ОПРАЦЮВАННЯ ДЖЕРЕЛА:

1. [Права людини під час війни. Конспект лекції Нобелівської лауреатки Олександри Матвійчук](#)
2. [Міжнародне та національне законодавство у сфері захисту прав дитини в умовах війни в Україні: збірник матеріалів та нормативних актів](#)
3. Міжнародне гуманітарне право:
 - Вивчаючи Міжнародне гуманітарне право <https://www.helsinki.org.ua/publications/dodatky-do-posibnyka-z-mhp/> та курс https://prometheus.org.ua/course/course-v1:Prometheus+INLAW101+2021_T3
 - [Міжнародне гуманітарне право. Довідник для журналістів](#)
 - [Міжнародне гуманітарне право. Посібник](#)
 - [Посібник для збору доказів для МКС](#)

ДОДАТОК 3

ПЕРЕЛІК ОРГАНІЗАЦІЙ, ДО ЯКИХ МОЖНА ЗВЕРНУТИСЯ ЗА ЕКСПЕРТНОЮ ПІДТРИМКОЮ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ:

1. [Українська Гельсінська спілка з прав людини](#)
2. [Центр громадянських свобод](#)
3. [ГО «МАРТ»](#)
4. [Truth Hounds](#)
5. [Музей воєнного дитинства](#)
6. [Коаліція «Україна. П'ята ранку»](#)
7. [Система безоплатної правової допомоги](#)

